

tot hun manuscripten. Naast bovengenoemde zaken die we vonden in de 61 afgedrukte brieven, waarvan 18 uit Engeland, 28 uit Frankrijk, 5 uit Italië en 3 uit Zwitserland, valt bij lezing op dat de brieven schrijver maar zelden iets vermeldt over wat hij om zich heen zag. Zij gaan meestal over onenigheden in de geleerde wereld, waarover hij dan een standpunt inneemt. Ook bezorgt hij vrienden codices of verschaft tekstkritische informatie. Typisch voor de specifieke kijk van deze jonge geleerde is zijn reactie als hij voor het eerst de ruïnes van het klassieke Rome ziet. Er volgt geen beschrijving maar de mededeling dat het besef van de vergankelijkheid van alles op deze wereld hem de tranen in de ogen deed springen. Toch is hij ook wel eens tourist wanneer er geen peregrinatio-uitstapjes zijn te maken. Zo ziet hij in Duitsland het opgezette paard van Gustaaf Adolf en blijkt een scherpe blik te hebben op de situatie waarin de Duitse keizer zich bevindt.

De merendeels in het Latijn geschreven brieven vormen het hoofdbestanddeel van dit boek en zijn volgens de tekstkritische normen afgedrukt, voorzien van kort commentaar om personen of werken te identificeren. Hetzelfde is ook geschied met het al vermelde *Album*. Hierin en in de inleiding ziet men echter ook de, overigens legitieme, beperktheid van het doel van deze uitgave. Want wie waren nu al deze lieden waar Gronovius contact mee had? In Venetië bijvoorbeeld maakte hij kennis met leden van de *Accademia degli Incogniti*. G. Spini heeft ons echter recentelijk nog eens duidelijk gemaakt dat mensen als G.F. Loredan, M. Bisaccioni en A. Aprosio, die het *Album* van de keurig gereformeerde reiziger tekenden, in geloofszaken met grote belangstelling naar de protestantse wereld keken en zich zeer anticlericaal konden opstellen. Bovendien wisten zij in hun werken vrome uitlatingen af te wisselen met zeer libertijnse overtuigingen. De laatste twee hadden ook een turbulent leven in deze zin geleid. Men kan zich afvragen in hoeverre Gronovius hier iets van geweten heeft. Dat lijkt echter niet waarschijnlijk, want het contact zal wel kortstondig en conventioneel geweest zijn. Over dit soort achtergronden nu maakt de uitgave van deze brieven ons niets wijzer.

E.O.G. Haitsma Muijer

Maurice Aymard, ed., *Dutch Capitalism and World Capitalism. Capitalisme hollandais et capitalisme mondial* (Cambridge: Cambridge University Press, Paris: Edition de la Maison des Sciences de l'Homme, 1982, viii + 312 blz., £25,—, ISBN 0 521 23812 9).

Dit boven aangekondigd boek bevat de voordrachten die in 1976 op een conferentie te Parijs zijn gehouden en zes jaren later zijn gepubliceerd. Het boek vormt onderdeel van een reeks die het kapitalisme als een wereldsysteem wil onderzoeken. Ook zonder tijdsbepaling in de titel zal duidelijk zijn dat het over het Nederlandse kapitalisme in de zeventiende eeuw gaat; aan de twintigste eeuw is men in dit opzicht nog niet toe. De deelnemers aan de conferentie waren voornamelijk Fransen, Amerikanen en Nederlanders. Ook al zijn sommige bijdragen na negen jaar enigszins verouderd, het blijft een interessante bundel vanwege de bijdragen op zich, maar tevens om de na iedere sectie gehouden en hier weergegeven discussie. In het kader van het thema 'buitenlanders over Nederland' is dit een uniek moment omdat wij kunnen constateren dat wetenschap boven de landsgrenzen uitgaat en Nederlanders althans ten aanzien van het onderhavige thema hun partij meeblijven. De toezetting van het woord vooraf door Braudel en Wesseling getuigt daarvan; het is als met het buskruit dat weliswaar niet in Nederland werd uitgevonden maar waarvan men aldaar ten minste gehoord heeft. Het is mooi dit afwisselend in het Frans en Engels betoogd te zien. De dankbare kern van het boek vormt de bekende beschouwing van Wal-

RECENSIES

lerstein over de wereldeconomie in de zeventiende eeuw. Van daaruit zijn er welgekozen secties: eerst de economie van de Republiek met bijdragen over het Hollandse kapitalisme en de organisatie van de ruimte (Boyer), de economische situatie in de Republiek (Slicher van Bath) en de lonen in de Republiek en de Zuidelijke Nederlanden (Jan de Vries), dan het Nederlandse kapitalisme en Europa met voordrachten over het Hollandse kapitalisme en de wereldeconomie (Klein), de Hollandse hegemonie in de zeventiende-eeuwse wereld-economie (Wallerstein), de economische afhankelijkheden in het Europees actieveld der Hollanders, zestiende-achttiende eeuw (Jeannin) en het beeld van het Hollandse kapitalisme in de achttiende eeuw, zoals in de situatie te Marseille naar voren komt (Carrière), vervolgens het Hollandse kapitalisme en Azië met de import van edelmetalen en muntmateriaal in Azië door de Oost-Indische Compagnie in de zeventiende en achttiende eeuw (Schöffner en Gaastra), de Hollandse Oost-Indische Compagnie als institutionele innovatie (Steengaard) en het Hollandse kapitalisme gezien vanuit het Oosten (Lombard) en ten slotte het meten van de Hollandse economie met één bijdrage, namelijk hommage aan de Nederlandse historici en bijdrage aan de economische geschiedenis der Republiek (Morineau). Het geheel wordt voorafgegaan door een heldere inleiding (Aymard). In technische zin valt alleen het gemis van een lijstje van de deelnemers aan de discussie te betreuren. De meesten van hen zullen de lezers bekend zijn, maar bij Butel, Perrot en Ranki plaatsen zij allicht een vraagteken. Ten slotte zal het Jan de Vries hopelijk deugd doen dat denkbeelden van mij omtrent de achteruitgang in de achttiende eeuw door Morineau aan hem worden toegeschreven.

Deze bundel vormt een goede inleiding tot de behandelde thematiek. Er is voldoende expositie van gangbare kennis; er worden nieuwe denkbeelden uiteengezet en een indruk gegeven van recente terreinen van onderzoek en wat deze opleverden. Het nut van de discussie is dat zij duidelijk maakt waar en waarom zwakke plekken aanwezig zijn en nader onderzoek gewenst is.

Joh. de Vries

Om Prakash, ed., *The Dutch Factories in India 1617-1623. A Collection of Dutch East India Company Documents pertaining to India* (New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers, 1984, xxiv + 332 blz.).

Wie wel eens het archief van de Verenigde Oostindische Compagnie (VOC) in het ARA heeft geraadpleegd, zal gemerkt hebben dat het een schat aan gegevens bevat over de sociale en economische geschiedenis van de streken waar de Compagnie handelsposten had. Hij zal echter ook gemerkt hebben dat het veel tijd vergt de specifieke gegevens waar naar gezocht wordt, uit de veelheid van informatie te lichten. Voor historici die het Nederlands niet als moedertaal hebben, is het zeventiende- en achttiende-eeuwse taalgebruik en schrift een obstakel temeer. De Indian Council of Historical Research is begonnen de stukken in het VOC-archief die op India betrekking hebben, te publiceren in het Engels. Daarmee worden zij makkelijker toegankelijk voor Indiase historici. Om Prakash verzorgde het eerste deel van wat, als de gehele periode van de aanwezigheid van de VOC in India bestreken zal zijn, een omvangrijke reeks moet worden. In ieder geval is hij de historicus die voor zulk een onderneming de aangewezen persoon is. Hij werkte meerdere malen gedurende een jaar óf langer in het VOC-archief in het ARA en publiceerde op grond van dit materiaal over de economische geschiedenis van India.

Om Prakash zet in zijn Voorwoord duidelijk uiteen hoe hij tewerk is gegaan. In tegenstel-